

BIBLIOTEKARZ PODLASKI
4/2023 (LXI)
<https://doi.org/10.36770/bp.868>
ISSN 1640-7806 (print) ISSN 2544-8900 (online)
www.bibliotekarzpodlaski.pl

Wojciech Kass*

Muzeum Konstantego Ildefonsa Gałczyńskiego w Praniu

Jarosław Ławski**

Katedra Badań Filologicznych „Wschód – Zachód”

Uniwersytet w Białymstoku

ORCID: 0000-0002-1167-5041

**Konstanty Ildefons Gałczyński – biografia i wyobraźnia.
II Ogólnopolska Konferencja Naukowa. W 70. rocznicę
śmierci pisarza: 1953–2023, Pranie 20–21 września
2023 r. Sprawozdanie**

Konstanty Ildefons Gałczyński – Biography and Imagination.
The 2nd National Scientific Conference. On the 70th Anniversary
of the Writer’s Death: 1953–2023, Pranie, September 20–21,
2023. Report

Kiedy 7–8 czerwca 2019 roku odbywała się w Praniu I Ogólnopolska Konferencja Naukowa „Konstanty Ildefons Gałczyński – miejsca niedoczytane. Obraz świata – biografia – język”, nikt nie mógł przypuszczać, iż na kolejną cykliczną (jak planowaliśmy już wtedy!) imprezę naukową trzeba będzie czekać aż cztery lata¹.

- * Wojciech Kass – mgr polonistyki, poeta, eseista, dyrektor Muzeum Konstantego Ildefonsa Gałczyńskiego; autor książki *Aj, moi dawno umarli!* (Sejny 1996).
- ** Jarosław Ławski – prof. dr hab., kierownik Katedry Badań Filologicznych „Wschód–Zachód” na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu w Białymstoku; autor m.in. monografii: *Universe Słowackiego. Studia o wyobraźni* (Warszawa 2020).
- ¹ Zob. J. Perlikiewicz-Kass, „Konstanty Ildefons Gałczyński – miejsca niedoczytań – Ogólnopolska Konferencja Naukowa. Pranie, 7–8 2019 roku. Sprawozdanie, „Bibliotekarz Podlaski” 2019, nr 2, s. 435–441.

Od prawej: prof. Adam Regiewicz, prof. Agnieszka Czajkowska, N.N., prof. Zbigniew Chojnowski, dr hab. Iwona E. Rusek, leśnik, dr Dariusz Piechota, dr Cecylia Judek, dr Joanna Maj

Nadeszła pandemia, potem niepokoje wojenne. W międzyczasie udało się wydać i upublicznić w Internecie specjalny numer pisma naukowego „Bibliotekarz Podlaski”, gromadzący zbiór referatów wygłoszonych na sesji pierwszej². Ideę zorganizowania II Konferencji powiązano z dość mocno przemilczaną w życiu kulturalnym targanego namiętnościami politycznymi kraju 70. rocznicą śmierci Gałczyńskiego, który, przypomnijmy, zmarł 6 grudnia roku 1953 w Warszawie (1953–2023).

Ideę zorganizowania sesji podjęły trzy instytucje i jedna organizacja pozarządowa: Muzeum Konstantego Ildefonsa Gałczyńskiego w Praniu, Katedra Badań Filologicznych „Wschód – Zachód” z Wydziału Filologicznego Uniwersytetu w Białymstoku, Starostwo Piskie, które sfinansowało transport uczestników. O wyżywienie gości natomiast w pierwszym dniu konferencji zadbało Stowarzyszenie

² Był to numer monograficzny *Gałczyński. Miejsca niedoczytane* pod red. J. Ławskiego i W. Kassa: „Bibliotekarz Podlaski” 3/2019, zawierający (s. 15–290) rozprawy następujących badaczy: Agnieszki Czajkowskiej (UJD, Częstochowa), Tadeusza Bujnickiego (UW, Warszawa), Stefana J. Ossowskiego (UJK, Kielce), Zbigniewa Chojnowskiego (UWM, Olsztyn), Dariusza Kuleszy (UwB, Białystok), Katarzyny Wójcik (UJ, Kraków), Pawła Wojciechowskiego (UwB, Białystok), Joanny Godlewskiej (UwB, Białystok), Artura Grabowskiego (UJ, Kraków), Anny Janickiej (UwB, Białystok), Joanny Chłosty-Zielonki (UWM, Olsztyn), Krzysztofa Puławskiego (UwB, Białystok), Kamila K. Pilichiewicza (Książnica Podlaska), Zbigniewa Fałtynowicza (Muzeum Okręgowe w Suwałkach) i Jarosława Ławskiego (UwB, Białystok).

Organizatorzy Konferencji (od lewej)
Wojciech Kass i prof. Jarosław Ławski.
Obrady w Kadzidłowie

Leśniczówka Pranie. II Ogólnopolska Konferencja Naukowa z cyklu „Gałczyński – miejsca niedoczytane”: „Konstanty Ildefons Gałczyński – biografia i wyobrażenia. W 70. rocznicę śmierci pisarza: 1953–2023” obradowała w Praniu i okolicach (co zaraz się wyjaśni) w dniach 20 i 21 września 2023 roku (w środę i czwartek). Imprezie patronował Komitet Naukowy pod honorowym przewodnictwem prof. Tadeusza Bujnickiego (UW, Warszawa)³, zaś prace przygotowawcze wziął na siebie Komitet Organizacyjny, któremu przewodniczyli wspólnie dyr. Wojciech Kass z Muzeum w Praniu i prof. Jarosław Ławski z Uniwersytetu w Białymstoku. Doniosły wkład w przygotowanie sesji wnieśli inni członkowie Komitetu Organizacyjnego: Jagienka Perlikiewicz-Kass (Pranie), dr hab. Krzysztof Korotkich, prof. UwB, panie Grażyna Nalewajek i Dorota Książek (Pranie), pan Hubert Alaborski (Pranie) i regionalista, literat, restaurator Krzysztof Worobiec (Kadzidłowo)⁴.

³ W skład Komitetu Naukowego weszli nadto: prof. Zbigniew Chojnowski (UWM, Olsztyn), dr hab. Adrian Gleń, prof. UO (Opole), dr hab. Anna Janicka, prof. UwB (Białystok), prof. Wojciech Kudyba (UKSW, Warszawa), prof. Anna Legeżyńska (UAM, Poznań), dr hab. Jerzy S. Ossowski, prof. em. UJK (Kielce). – Cyt. za: *Konferencja Naukowa „Konstanty Ildefons Gałczyński – biografia i wyobrażenia. Program*, tekst i red. J. Ławski, W. Kass, oprac. graf. E. Frymus-Dąbrowska, Białystok – Pranie 2023, s. 5.

⁴ Zob. K. Worobiec, *Zagubione wioski Puszczy Piskiej*, t. 1–2, Kraków – Budapeszt – Syrakuzy 2021.

Wojciech Kass, Jarosław Ławski, *Konstanty Ildefons Gałczyński – biografia i wyobraźnia...*

Uczynom zaproponowano w *Zaproszeniu* rozważenie następujących zagadnień szczegółowych:

- Niedoczytane wątki biografii Gałczyńskiego.
- Gałczyński i miejsca: Warszawa/Praga/Anin/Milanówek, Moskwa, Berlin, Wilno/Oszmiany, Kraków/Śledziejowice, Szczecin/Pogobie, Nieborów, Praga i inne.
- Gałczyński i jego rodzina: wątki znane i nieznanne.
- Pranie i Mazury na mapie życia i twórczości Gałczyńskiego – reinterpretacje.
- Literackie przetworzenia biografii w twórczości Gałczyńskiego.
- Wyobraźnia pisarza: miejsca, uniwersalia: między szczegółem a obrazem kosmosu.
- Imaginacja – historia – egzystencja: reinterpretacje tekstów.
- Ikonosfera Gałczyńskiego: poeta w imaginarium sztuk, mediów, teatru, popkultury.
- Gałczyński i muzyka, teatr, malarstwo, rzeźba.⁵

Obrady prowadzą prof. Zbigniew Chojnowski i dr hab. Anna Janicka, prof. UwB

⁵ Kadzidłowo – (daw. niem. Kadzidlowen) niewielka kolonia w powiecie piskim na Mazurach. Znana dziś ze znajdującego się tu czynnego cmentarza staroobrzędowców, zbioru mazurskich chat podcieniowych, Oberży pod Psem i Prywatnego Parku Dzikich Zwierząt.

Od lewej: dr Bogumiła Żongołłowicz, prof. Zbigniew Chojnowski, dr Joanna Maj, dr hab. Iwona E. Rusek, dr Dariusz Piechota, prof. Agnieszka Czajkowska

Przyjęto konwencję sesji odbywającej się na miejscu, w Leśniczówce Pranie i jej mazurskich okolicach (to znaczy też: bez wystąpień *online!*). Chcieliśmy się, my, badacze i miłośnicy Gałczyńskiego, spotkać twarzą w twarz, na żywo. Dzień pierwszy miał być poświęcony dyskusjom, referatom, dzień wtóry zwiedzaniu okolicznych mazurskich miejsc pisarzy, ze specjalnym akcentem naukowym w Kadzidłowie⁶.

Konferencję otworzyli, witając gości w salach Muzeum, dyr. Wojciech Kass i prof. Jarosław Ławski. Po krótkich, raczej buffo niż serio powitaniach (inaczej by nie wypadało przy Gałczyńskim), uroczystego otwarcia sesji dokonał gość jej specjalny – pani dr Bogumiła Żongołłowicz z Melbourne w Australii, która specjalnie przyleciała do Polski, by w Praniu podzielić się z nami swoją wiedzą o „zapoznanym” australijskim synu poety – Kostku. Hojnie obdarowała też Muzeum prańskie pamiątkami rodzinnymi, jakie zdobyła: paszportem syna poety wystawionym na nazwisko Konstanty Ildefons Gałczyński, wydanym w Sydney 6 grudnia (a więc w dniu śmierci ojca) 1991 roku, „buchem” założonym w ostatnim dniu marca 1946 roku z okazji pamiątki chrztu świętego, do którego wpisani

⁶ Konferencja Naukowa... Program, dz. cyt., s. 9.

Dr hab. Krzysztof Korotkich, prof. UwB. Pod oknem: mgr Łukasz Borkowski i prof. Agnieszka Czajkowska

są rodzice chrzestni oraz inni świadkowie uroczystości, jak i serią zdjęć rodzinnych, w tym oryginalną fotografią Lucyny Wołanowskiej-Gałczyńskiej, drugiej żony poety (1946–1951), i zdjęciami Stanisława Pyki, drugiego męża Lucyny Wołanowskiej-Gałczyńskiej. Przy tej okazji należałoby wspomnieć, że na podarowanym Muzeum paszporcie syn poety kilkakrotnie odwiedził Polskę, w tym dwa razy Muzeum ojca w Praniu: w 1991 roku, kiedy to kierowała Muzeum jego siostra Kira Gałczyńska, po raz drugi siedem lat później, kiedy to opiekę nad muzealną placówką objął Wojciech Kass.

Zaraz potem zaczęła się I sesja plenarna, którą kierowali prof. Zbigniew Chojnowski (UWM, Olsztyn) i dr hab. Anna Janicka, prof. UwB (Białystok). Wystąpili z referatami następujący goście, prezentując wyniki swych dociekań nad biografią i wyobraźnią poety:

- Dr Bogumiła Żongołłowicz (Melbourne, Australia), *Kostek, syn Konstantego – portret niedokończony*.
- Kustosz Cecylia Judek (Książnica Pomorska w Szczecinie), *Gałczyński w Szczecinie. Opowieść niedopowiedziana*;

– Prof. Agnieszka Czajkowska (UJD, Częstochowa), „*Wieszczka*” poezja *Konstantego Ildefonsa Gałczyńskiego*;

– Prof. Jarosław Ławski (UwB, Białystok), *Kilka uwag o wyobraźni Gałczyńskiego*.⁷

Po przerwie na kawę przewodniczenie II sesji konferencji przejęły prof. Agnieszka Czajkowska (UJD, Częstochowa) i dr hab. Iwona Rusek (UwB, Białystok). Wysłuchano czterech referatów pokazujących różne kulturowe zakorzenienia poety: muzyczne, radiowe, turystyczne, kontrkulturowe...

– Dr hab. Beata Bolesławska-Lewandowska, prof. IS PAN (Warszawa), *Konstanty Ildefons Gałczyński i Zygmunt Myślicielski: poetycko-muzyczne gry z socrealizmem*;

– Prof. Adam Regiewicz (UJD, Częstochowa), *Gałczyński alternatywnie*;

– Dr hab. Iwona E. Rusek (UwB, Białystok), *Gałczyński radiowy*,

– Dr Joanna Maj (Uniwersytet Wrocławski), *Gałczyński na szlaku: turystycznie i na papierze*.⁸

Po dłuższej przerwie obiadowej (posiłek spożyto w Leśniczówce Pranie) przystąpiono do obrad III sesji, której przewodniczyli dr hab. Beata Bolesławska-Lewandowska, prof. IS PAN (Warszawa) i prof. Adam Regiewicz (UJD, Częstochowa). W części tej nastąpiły pewne przesunięcia wobec pierwotnego *Programu*:

– Dr Paweł Wojciechowski (UwB, Białystok), *Woda w szwedzkich landszaftach z przełomu XIX i XX wieku (konteksty twórczości Gałczyńskiego)*;

– Prof. Tadeusz Bujnicki (UW, Warszawa), *O egzotyce Gałczyńskiego. Wilno – Azja Południowa – Afryka*;

– Dr Dariusz Piechota (UwB, Białystok), *Filmowy portret Gałczyńskiego: „Odwyk”*.

Obrady zakończyły się około godz. 17.00. Nie mógł przybyć osobiście na Konferencję prof. Tadeusz Bujnicki, który wszakże nadesłał swój test odczytany z humorem i swadą przez prof. Annę Janicką. Zabrakło na sesji jednego ze znamienitych „gałczyńskologów” przełomu XX/XXI wieku: dr hab. Jerzego S. Ossowskiego, prof. em. UJK, któremu zdrowie uniemożliwiło przyjazd i wygłoszenie przyczynków do tej nader elitarniej subdyscypliny literaturoznawczej. Badacz nadesłał wszelako do organizatorów list, w którym pisał między innymi:

⁷ Tamże, s. 10.

⁸ Tamże, s. 11.

„Siostry i Bracia moi, bądźcie stateczni. Do czasu wystąpień Waszych z referatami. Ale później balujcież, wszak Konstanty Ildefons Gałczyński – patrząc na Was z Nieba – cieszył się będzie, żeście rzeczy naukowo dobrze o Nim w świat posłali, by przy okazji stosowne punkty zgarnąć dla się. (Zbyszku, piwo Ci „odstawię” na III Konferencji).

Życzę Wszystkim Najserdeczniej sukcesów i satysfakcji, jaką daje uprawianie gałczyńskologii”⁹.

Jako się rzekło, impreza miała dwa wymiary: naukowy i kulturowy. Po części naukowej goście zapoznali się z nową ekspozycją Muzeum Gałczyńskiego przygotowaną w latach 2022–2023 z funduszy europejskich i ministerialnych przez Zbigniewa Fałtynowicza i Wojciecha Kassa (scenariusz), Jagienkę Perlikiewicz-Kass – kuratorkę wystawy i Żanetę Govenlocki – projekt i aranżacja, zaś wykonawstwem koncepcji zajęły się: firma Hesperia – Łukasz Puścian, Perfect Events – Rafał Krauze, Multiled – Zbigniew Ciszkowski. Zwiedzanie imponującej ekspozycji poprzedził słowem wstępnym dyr. Wojciech Kass, podkreślając, iż: „Na przekór nowoczesnym tendencjom w muzealnictwie, które w wielu wypadkach postanowiło zawierzyć multimedialnym technikom i nie tyle na myśl odbiorcy wpływać, co na jego emocje, fundamentem tej wystawy jest słowo. Podwaliną i zarazem przewodnikiem. A to z tej racji, że słowo jest żywiołem poety, nad którym on panuje i jednocześnie nie panuje, kiedy jednak właściwe je upozycjonuje w sferach i orbitach logosu, metafizycznie i zarazem inkantacyjnie, wówczas to staje się również jego wielkim podawcą. Słowo prowadzi nas przez wystawę w swoich różnych wcieleniach, zarówno tych literalnych i mownych, przekazywanych recytatywnie i śpiewnie, fonicznie i wizualnie. Logorytmia poetycka Gałczyńskiego odżywała się dodatkowo teatrem i muzyką; Euterpe, Erato i Kaliope brały się w niej pod rękę z Polihymnią i Melpomeną. Odczuwanie świata poprzez teatr zaludniało wiersze Gałczyńskiego, muzyka zaś i melomania wpływała na ich treść, a co ważniejsze – tknęła ich strukturę. O tych dwóch dopływach poetyckiej litery poety m.in. opowiadają dwie muzealne izby, trzecia i czwarta”.

Po zwiedzaniu Muzeum goście i gospodarze spotkali się przy ognisku i suto zastawionym stole (wina były włoskie, ale „inne” specjały mazurskie), przy którym, wokół którego biesiadowano długo po zmroku w znakomitej atmosferze

⁹ J. S. Ossowski, *Przyczyunki do Gałczyńskiego*, mail do J. Ławskiego z 3 IX 2023 r., s. 5 (sic!).

„z ducha Gałczyńskiego”. Do hoteli w Rucianym-Nidzie i Pieszku uczestnicy sesji powrócili busem.

W czwartek 21 września ten sam bus zebrał uczestników Konferencji, by przewieźć ich w miejsca, które były celem „sesji plenarnej”: w godz. 9.00–11.30 zwiedziliśmy słynną mazurską wieś Krzyże, kojarzoną dziś z Olgą Lipińską, Agnieszką Osiecką, Andrzejem Strumiłło i innymi sławami warszawskiego high life’u, które stworzyły tu w latach PRL-u kolonię artystyczną. Po wiosce oprowadzał znakomity znawca jej historii i ludzi tu zamieszkujących Wojciech Kass. Z Krzyży

Leśniczówka Pranie, 2023 r.

udaliśmy się do Piersławka, leśniczówki, w której urodził się i mieszkał słynny niemiecki pisarz Ernst Wiechert (1887–1950), autor wznowionej właśnie po polsku sagi mazurskiej *Dzieci Jeronimów* (1945–1947)¹⁰. Leśniczówką opiekują się dziś Lasy Państwowe, w budynku obok przygotowano skromną ekspozycję poświęconą pisarzowi.

Z Piersławka pojechaliśmy w finałowej części Konferencji do Kadzidłowa, do Muzeum „Mazurska chata podcieniowa z początku XIX wieku”, założonego i prowadzonego przez Danutę i Krzysztofa Worobców, właścicieli prężnie tu działającej „Oberży pod Psem”. Pan Krzysztof Worobiec przyjął gości słowem, dumnie opowiadając o historii mazurskiej architektury, zaś jego Małżonka podjęła gości sesji kawą (wyśmienitą). Po części muzealnej nastąpił finałny akord naukowy, to jest obrady w *entourage’u* wnętrza mazurskiej chaty, które poprowadzili dyr. Kass i prof. Ławski. Referenci zasiedli na specjalnie przygotowanym mazurskim, zabytkowym „fotelu”, by przedstawić następujące referaty:

– Dr hab. Anna Janicka, prof. UwB (Białystok), *Gałczyński okiem emigrantów: Tymon Terlecki*;

– Prof. Zbigniew Chojnowski (UWM, Olsztyn), *Wobec Gałczyńskiego: Iwaszkiewicz i inni*;

¹⁰ E. Wiechert, *Dzieci Jeronimów*, przeł. T. Ostojki, J. Ptaszyński, „Moja Biblioteka Mazurska” t. 47, Dąbrówno 2023.

– Dr hab. Krzysztof Korotkich, prof. UwB (Białystok), *Fantasmagorie ironisty, czyli gdzie błędzi Chryzostom Bulwieć Konstantego Ildefonsa Gałczyńskiego*.¹¹

I tę część obrad należy uznać za udaną! Sesja zakończyła się nietypowo: obiadem w „Oberży pod Psem” serwującej między innymi unikalną zupę śledziową. Około 16.00 goście i gospodarze powrócili do hoteli i leśniczówki.

Pranie jest miejscem kameralnym, położonym na skarpie z widokiem na przeciwległe brzegi jeziora Nidzkiego i otoczonym z trzech stron bujnym lasem. Kameralnym, a przez to otwartym i zarazem zakrytym. Nie ma większej różnicy w tym, czy powiemy: „Byliśmy w Praniu”, czy też: „Byliśmy w domu”. Dlatego konferencję, gniazdujące w tym miejscu chwilkę, mają w sobie coś z atmosfery Gałczyńskich „małych kin”, będących przytulnym schronem i zarazem oknem na świat (natura także świat). Z nadzieją, że poeta nie ma nic przeciwko temu, przystosujmy jedną strofę tego pięknego wiersza do aureoli Prania:

(...)

Szeleszczą gaje praniowe,
nareszcie inne, przyrodzone,
a po chodniku bezkresnym
snuje się srebrny dym.

Zaproszeni są więc do Prania literaturoznawcy i historycy literatury, zarówno ci, którzy zdobyli uznanie, i ci, którzy co dopiero zaczynają stawiać pierwsze kroki w cechu filologów; wydaje się więc, że wszyscy oni, goście, odnajdują się tu natychmiast, gdyż w skrojonych na ludzką miarę domach nie gubią się, dobrze się słyszą, jako że w ciszy przekrzykiwanie jest zbędne, nawoływanie zaś płoszy skupienie, oraz rozmawiają z sobą, gdyż nikt i nic ich nie ogłusza oraz nie popędza w abstrakcyjne kierunki, czyli ani ku rzeczom ani ludziom. Zatem i te okoliczności zadecydowały o tym, że sesja przebiegała w znakomitej, braterskiej, „Gałczyńskiej” atmosferze. Sprawdził się ten typ konferencji, który łączy dzielenie się wynikami badań z poznawaniem wzajemnym i poznawaniem miejsc zapisanych w annałach dawniejszej i nowszej historii. Boski chlebodawca wszystkich profesorów i muzealników i jeden z jego świętych, Ildefons, zapewнили przez dwa dni znakomitą pogodę (choć w przeddzień sesji lało). Wyjeżdżaliśmy

¹¹ *Konferencja Naukowa... Program*, dz. cyt., s. 13.

Wojciech Kass, Jarosław Ławski, *Konstanty Ildefons Gałczyński – biografia i wyobraźnia...*

z Leśniczówki Pranie, Rucianego-Nidy i Pisha z przekonaniem, że Gałczyńskiemu i jego dziełu, którego znakomitość raz jeszcze się potwierdziła, należy się kolejne takie spotkanie, oby w niezbyt odległej przyszłości.

Plonem sesji będzie tym razem monografia wydana w 2024 roku w naukowym Projekcie Wydawniczym – Serii „Przełomy/Pogranicza”.

Ełk – Leśniczówka Pranie, 6 października 2023 r.

20–21 września 2023 r.
Białystok – Pranie

II Ogólnopolska Konferencja Naukowa
z cyklu „Gałczyński – miejsca niedoczytane”

KONSTANTY ILDEFONS GAŁCZYŃSKI

– BIOGRAFIA I WYOBRAŹNIA

W 70. ROCZNICĘ ŚMIERCI PISARZA:
1953–2023

